

Narodno vijeće SHS za Bosnu i Hercegovinu. Narodna vlada i Glavni odbor Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu. Inventari i građa. Sarajevo: Arhiv Bosne i Hercegovine, 2008, 371 str.

Na 90. godišnjicu završetka Prvoga svjetskog rata i stvaranja novih država na Balkanu, među kojima i prve jugoslavenske države, vrijedan hvale je napor Arhiva Bosne i Hercegovine da publicira inventare i novu građu o radu Glavnog odbora Narodnog vijeća za BiH i Narodne vlade za BiH 1918. i 1919. godine.

U ovoj knjizi, dakle, publiciraju se inventari, koji su važna uputa historičarima o građi koja se čuva u ovim fondovima. Osim inventara, ova knjiga sadrži i dio građe, koji se već pojavljuje kao izvor koji možemo koristiti. Tu, prije svega, mislim na saopćenja sa sjednica Glavnog odbora Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu. Ova se saopćenja pojavljuju kao važna dopuna stenogramima koje je ranije objavio Hamdija Kapidžić. Dakako, treba imati u vidu da se ne objavljuju saopćenja sa svih sjednica Glavnog odbora Narodnog vijeća.

Drugi dio ove knjige čine Zapisnici sa sjednica Narodne vlade Narodnog vijeća SHS za BiH iz 1918. i 1919. godine.

Zašto su važni ovi inventari i ovi zapisnici?

Prije svega, oni pokazuju kako se konstituirala i kako je funkcionirala prijelazna Vlada iz austrougarskog razdoblja u jugoslavensko doba. To prijelazno razdoblje je trajalo upravo tokom vremena od oktobra do decembra 1918. godine. I ovi dokumenti još jedno su svjedočanstvo o stanju u Bosni i Hercegovini u tom razdoblju. Iz njih se

može vidjeti kakav je bio odnos tih organa vlasti prema organima vlasti države SHS u Zagrebu i Srpskoj vladi, odnosno njezinim predstavnicima. Može se vidjeti kako Glavni odbor Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu sigurno funkcionira od 24. oktobra 1918. godine, a može se pretpostaviti kako je formiran i koji dan ranije, dok je na prijedlog Glavnog odbora NV SHS za Bosnu i Hercegovinu 30. oktobra 1918. Predsjedništvo Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS u Zagrebu imenovalo prvu Narodnu vladu za Bosnu i Hercegovinu, na čijem je čelu bio Atanasije Šola.

Iz ovih dokumenata možemo djelimično vidjeti kakav je odnos pojedinih razina vlasti u Državi SHS. Naime, u procesu raspada Habsburške monarhije došlo je do konstituiranja Države Slovenaca, Hrvata i Srba, i to je ozvaničeno na sjednici Središnjeg odbora NV u Zagrebu 28/29. oktobra 1918, kada su usvojena dva *prešna prijedloga*: jedan Svetozara Pribičevića o prekidu svih državno-pravnih odnosa kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije sa Kraljevinom Ugarskom i Carevinom Austrijom, te prijedlog Ante Pavelića Zubara o prijedlogu Hrvatskom saboru da prizna NV SHS kao "vrhovnu vlast". Hrvatski je sabor 29.10.1918. jednoglasno prihvatio oba prešna prijedloga, čime je omogućeno stvaranje Države Slovenaca, Hrvata i Srba. Već 31. oktobra 1918. Predsjedništvo NV SHS je uputilo diplomatske note vladama SAD, V. Britanije, Francuske, Italije i Srbije, u kojima se notira činjenica da je došlo do stvaranja Države SHS "na teritoriju južnih Slavena, što je dosad spadalo u sastav austrougarske monarhije, i koja je spremna stupiti u zajedničku državu sa Srbijom i Crnom Gorom". No, od ove note nije bilo neke koristi, jer je jedino Nikola Pašić 8. oktobra poslao telegram u kojemu je stajalo: "U ime

kraljevske srpske vlade čast mi je izvestiti Vas, da ova priznaje Narodno veće u Zagrebu, kao zakonitu vladu Srba, Hrvata i Slovence, koji žive na teritoriji Austro-Ugarske monarhije, i da sam danas uputio notu vladama Francuske, Italije i SAD moleći ih da i oni sa svoje strane priznaju Narodno Veće u Zagrebu, kao zakonitu Vladu jugoslovenskih zemalja bivše monarhije Austro-ugarske (...). Sa naročitim zadovoljstvom srpska kraljevska vlada prima k znanju izjavu Narodnog Veća u Zagrebu, kojom ono smatra da mu je cilj da oslobodi od svake tuđe dominacije Srbe, Hrvate i Slovence iz bivše Monarhije Austro-ugarske i da ih ujedini sa njihovom braćom iz kraljevine Srbije i kraljevine Crne Gore u jedinstvenu i nezavisnu državu". Iz zapisnika sa sjednica Narodnog vijeća u Zagrebu, što ga je publicirao Hrvatski državni arhiv, može se vidjeti kako su se unutar tog Vijeća vodile debate u vezi s budućom jugoslavenskom državom i karakterom njezina budućeg uređenja. Ovom prilikom bih samo skrenuo pažnju na glasoviti govor Stjepana Radića na sjednici Središnjeg odbora 24. novembra 1918, u kojemu je uzviknuo kako delagacija koja ide u Beograd ne smije srljati kao "guske u magli", ali od toga nije bilo neke velike fajde, jer je 1. decembra 1918. došlo do bezuvjetnog ujedinjenja države SHS sa Srbijom.

No, kakav je bio odnos Narodne vlade u Sarajevu prema Narodnom vijeću SHS u Zagrebu možda najbolje pokazuje i odnos Sarajevske vlade prema povjereniku za narodnu odbranu dr. Mati Drinkoviću. Naime, Drinković je bio izdao naredbu za mobilizaciju, čak je poslao neke oficire iz Zagreba u Sarajevo i Mostar, ali su oni naišli na nerazumijevanje u Narodnoj vladi u Sarajevu. Iz zapisnika sa sjednica sarajevske Narodne vlade od 10. novembra 1918. (str. 119-120) vidi se da je ta Vlada uputila dopis Vladi

Narodnog vijeća u Zagrebu, u kojemu kaže da prima k znanju odluku Vlade Narodnog vijeće iz Zagreba o uređenju vojske u Bosni i Hercegovini radi održavanja mira, ali "prije nego što je odluka Vlade Narodnoga vijeća u Zagrebu uslijedila zaključili smo mi da se pozove srpska vojska, koja je već bila u Višegradu, u Bosni". Dalje, Vlada u Sarajevu izražava zadovoljstvo što Srpska vojska uspostavlja red i mir u Bosni i traži da se vojni izaslanici koji su krenuli iz Zagreba u Bosnu vrate i stave na raspoloženje negdje drugdje. Iz ovoga se vidi kako je vojni ministar i njegov vojni štab iz Zagreba bio posve nepotreban i nepoželjan u Bosni i Hercegovini. Takvih primjera mogli bismo još navoditi.

Iz ovih dokumenata, dakle, možemo nazrijeti kakva je situacija vladala u Bosni i Hercegovini koncem Prvoga svjetskog rata i kako se odvijao taj proces ujedinjenja sa Srbijom. Vidimo da je Bosna i Hercegovina bila sastavnim dijelom Države SHS, ali da je istodobno nastojala zadržati što veći stepen svoje autonomije u odnosu na središnju vlast u Zagrebu.

Tako je došlo i do 1. decembra 1918. godine. Danas više gotovo ne znamo šta kome znači taj datum. Čak je prisutna teza kako ono što se desilo 1. decembra 1918. uopće nije čin ujedinjenja, nego je samo primljena na znanje Odluka Narodnog vijeća o ujedinjenju sa Srbijom, a pravo ujedinjenje je izvršeno tek na sjednici Narodne skupštine Srbije 29. decembra 1918. godine. Branislav Gligorijević, biograf kralja Aleksandra, zabilježio je: "Prvi decembar u dnevniku aktivnosti regenta Aleksandra nije posebno obeležen nekim dodatnim informacijama, osim prijema delegacije Vijeća i njegovog odgovora na adresu".

Ova knjiga inventara i građe, uz odličan predgovor mr. Seke Brkljače, nije nikakvo

prigodno djelo. Ona se javlja kao rezultat dugogodišnjeg rada saradnika Arhiva, i to više generacija arhivskih djelatnika. Istaknimo, inventar Glavnog odbora Narodnog vijeća je priredio Kasim Isović, inventar Narodne vlade je priredila Krunoslava Lovrenović-Zeba, a zapisnike sa sjednica Narodne vlade Andrej Rodinis ■

Husnija Kamberović

Midhat Aganović, *Graditeljstvo i stanje drugih djelatnosti u Sarajevu u XX i prethodnim stoljećima*.
Sarajevo: 2009, 408 str.

Graditeljstvo u Sarajevu je ljudska djelatnost koja nam je ostavila najvidljivije tragove prethodnog postojanja gradske cjeline kroz koju se vidi pregled urbane strukture, pregled i filozofija komunikacije i zajedničkog življenja. Naša historiografija je postigla zapažene rezultate u izučavanju historije graditeljstva u Bosni i Hercegovini, naročito u Sarajevu, za koje je najbolje obrađen period osmanske i austrougarske uprave, dok je vrijeme nakon Drugog svjetskog rata zapostavljeno. Sad je i ova praznina popunjena, jer je nedavno objavljena opsežna monografija koja se odnosi na graditeljstvo i druge djelatnosti vezane za urbani razvoj Sarajeva u XX i prethodnim stoljećima.

Obimna i podacima veoma bogata monografija o graditeljstvu, razvoju i drugim aktivnostima koje su se dešavale u bogatoj prošlosti Sarajeva, naročito u XX stoljeću, rezultat je dugogodišnjeg istraživanja

prof. dr. Midhata Aganovića, koji je kao stručnjak i naučnik radio gotovo pedeset godina u institucijama koje su se bavile izgradnjom i planiranjem grada Sarajeva. Neposredno je učestvovao, a često bio na čelu ekipa koje su pripremale i realizirale projekte: Program izgradnje i prostornog razvoja grada za period 1971-1985, Zaštita čovjekove sredine u periodu 1974-1980, Prostorni i društveno ekonomski plan razvoja Sarajeva za period 1986-2015, te učestvovao u pripremama i realizaciji nekoliko stručnih savjetovanja u ratnom Sarajevu (1992-1995).

Ova knjiga prati historiju grada Sarajeva kao urbane cjeline i graditeljstva onako kako su se smjenjivali periodi. Jedni su trajali, nestajali ili ostajali, dok su novi dolazili i stapali se sa prethodnim, ali je trajna bila civilizacija urbane cjeline, slika samog grada, odnosno unutarnja energija koja mu daje snagu da se uvijek obnovi i dalje razvija.

Pošto je u *Uvodu* prvo dao napomene o literaturi koja se monografski bavila historijom grada, autor navodi da je u fokusu njegovog interesiranja prikazati urbani razvoj Sarajeva, ali i dati pravce njegovog budućeg daljeg širenja, jer se ne može napraviti grad u kojem ljudi žele živjeti ako se nema vizija njegovog razvoja.

Iz različitih arhivskih izvora i brojne literature prikupljena građa o urbanom razvoju Sarajeva je izložena u dvanaest poglavlja, od kojih se poglavlja od I do VII (17-140) odnose na vrijeme od prahistorije do završetka Drugog svjetskog rata. Svako poglavlje je jedan vremenski period u okviru kojeg je opisano sve što je vezano za razvoj jedne urbane cjeline: komunalni objekti, prosvjeta, kultura, nauka, izgrađeni objekti i njegovi graditelji (spomenuti su svi oni koji su na različite načine djelovali,